

Sakari Ahola, Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE, Turun yliopisto
sakaho@utu.fi

Duaalimalli porskuttaa – näkökulmia korkeakoulutuksen sektorikeskusteluun

Ammattikorkeakoulujen perustamisesta lähtien meillä on keskusteltu korkeakoulusektoreiden tehtävistä ja työnjaosta. Meikäläisen duaalimallin (Lampinen 1994; Lampinen & Savola 1995; Ahola 2006a) perusteita on haettu yhtäältä ammatillisuuden, koulutuksen työelämäyhteyksien ja vahvan aluekehitysroolin kautta sekä toisaalta ns. *different but equal* -ideologiasta: ammattikorkeakoulut ovat yliopistoihin nähden erilaisia mutta luonteeltaan ja tasoltaan korkeakoulutusta (Ahola 2006b; vrt. Pratt ym. 2004). Vaikka esimerkiksi Bolognan prosessi on tuonut korkeakoulukenttään monia yhdentymisen ja samanlaistumisen paineita, pidetään duaalimallista edelleen tiukasti kiinni – ja miksei pidettäisi.

Joulukuussa 2007 hyväksytyn koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (KESU) mukaan korkeakoulutuksen muuttuvan ja kansainvälistyvän toimintaympäristön keskeiset haasteet liittyvät juuri instituutioiden profiloitumiseen. Tarkoitus on, että *yliopistoja ja ammattikorkeakouluja kehitetään edelleen duaalimallin pohjalta, joka perustuu toisistaan poikkeaviin tutkintoihin, tutkintonimikkeisiin ja tehtäviin* (KESU 2007, 24). Tutkintojen ja niiden tehtävien erilaisuus on suhteellisen selkeä ja perusteltu, sen sijaan tutkintonimikkeisiin liittyy erityisesti kansainvälistymisen näkökulmasta jatkuvaa kiistelyä.

Loppumetreillä olevan Bolognan prosessin vaikutukset näkyvät erityisesti ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaneessa kehityksessä ja siitä käydyissä keskusteluissa, vaikka jatkotutkinnoista puhuminen alkoi ja ARENE:n ensimmäiset esitykset asiasta tehtiinkin ennen Sorbonnen ja Bolognan julistuksia (Ahola 2006a, Rauhala 2007). Ammattikorkeakoulut näkivät jatkotutkinnot avaintekijänä omissa kansainvälistymispyrinnöissään ja laajemminkin osana Suomen koko korkeakoulutuksen eurooppalaistumista. Kaksivaiheisen tutkintojärjestelmän ulottamisen ammattikorkeakouluihin katsottiin parantavan koulutuksen kansainvälistä vertailtavuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä ja näin ollen myös sen kilpailukykyä. Toisaalta sitoutuminen duaalimalliin teki ylemmästä ammattikorkeakoulututkinnosta varsin omaleimaisen kansallisen aikuiskoulutustutkinnon, jonka perusteluja ja toimintakäytäntöjä haettiin nimenomaan vahvasta työelämäyhteydestä ja erityisesti työelämän kehittämistehtävänä laadittavasta opinnäytetyöstä.

Kansainvälisessä katsannossa Bolognan prosessi on tuonut yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen suhteisiin joustoa. Profiloitumisen ja omaleimaisuuden

vastapainona yhteistyön tiivistämisellä haetaan Euroopan globalisoituvalla korkeakoulutusalueella pärjäämissä tarvittavia synergiaetuja. Tässä suhteessa KESU, kuten ministeriön politiikka yleensäkin, on varsin epämääräinen: profiloituminen, yhteistyö ja verkottuminen sekä ainainen kilpailun hokeminen tuottavat kentällä lähinnä epätoivoista liikehdintää, josta synergiaedut ovat kaukana. Kun ammattikorkeakoulujen päätehtävä niin meillä kuin muuallakin on valmistaa erikoisosaajia työmarkkinoille, aiheuttaa esimerkiksi tutkimus- ja kehittämistoiminnan laajeneminen paineita sektoreiden tiiviimmälle yhteistyölle ja myös tohtorikoulutusväylien avaamiselle (Norwegian Ministry of Education 2005; vrt. Dill et al. 2006).

Vielä viime vuonna ylempien ammattikorkeakoulujen kehittämisverkoston seurantaraportissa Pentti Rauhala totesi maltillisesti, että meillä keskustelua ammattikorkeakoulun omista tohtorintutkinnoista ei vielä ole tohdittu avata. Rauhalan (2007, 25) mukaan Suomen tohtorikoulutuksen kansainvälinen arviointi (Dill ym. 2006) nosti ammatillisesti suuntautuneet tohtorintutkinnot esiin, mutta ammattikorkeakoulujen puolella aika ei ollut vielä ollut kypsä asian esiin nostamiseen. Rauhala itse esitti "minimitavoitteena" sitä, että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet voisivat tarkoituksenmukaisella tavalla jatkaa yliopistojen tohtorikoulutusohjelmissä. Tähän päätyi myös jatkotutkintokokeilun kansainvälinen arviointi (Pratt ym. 2004). Nyt äänenpainot ovat selvästi koventuneet. Jos yhteistyö yliopistojen kanssa ei onnistu, hakevat ammattikorkeakoulut tohtoriväyliä yhteistyössä ulkomaisten yliopistojen kanssa taikka alkavat rakentaa omia ammattitohtorin tutkintojaan (Luopajarvi 2008). Myös esimerkiksi Hollannissa tällaisten tutkintojen mahdollisuutta on jo pohdittu (Jonge & Berger 2006, 76).

Vaikka Suomessa ollaan siis vahvasti duaalimallin säilyttämisen kannalla, Bolognan prosessin on kuitenkin arveltu rapauttavan sen toimintaedellytyksiä tulevaisuudessa (Nieminen & Ahola 2003, 149; vrt. Lampinen 2000, 126). Uhkana on nähty ennen kaikkea se, että ammattikorkeakoulut muuntuvat vähitellen yhä enemmän yliopistojen kaltaisiksi tutkintojen, virkanimitysten ja tutkimuksen luonteen suhteen, ja näin niiden omaleimainen profiili yliopistosektoriin nähden hämärtyy entisestään. Myös jatkotutkintokeskustelussa on perätty sitä, lisääkö uusi tutkinto ammattikorkeakoulujärjestelmän omaleimaisuutta vai hämärtääkö se ammattikorkeakoulun ja yliopiston rooleja (Pyökäri & Huttu 2003, 58).

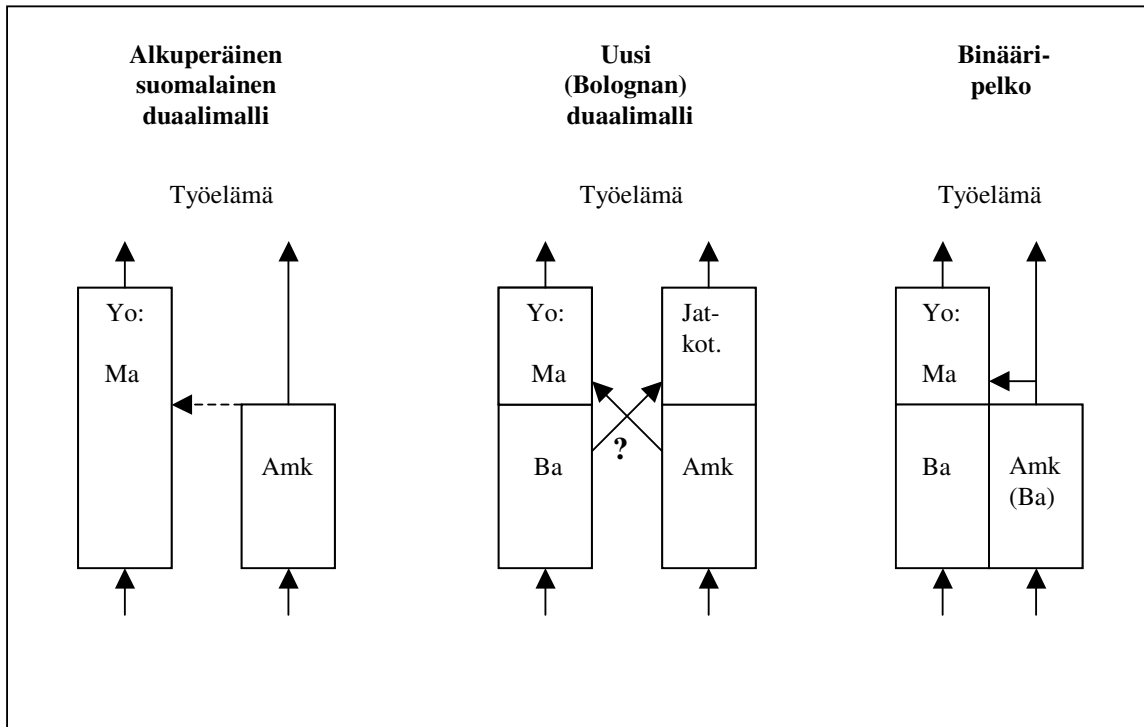
Ammattikorkeakoulun kehitystä akateemisuuden suuntaan ovat voimistaneet jatkotutkintojen lisäksi niiden tutkimus- ja kehittämistoiminnan voimakas kasvu (Nieminen & Ahola 2003, 144; Rauhala 2004, 16). Toisaalta yliopistot näyttävät lähenevän ammattikorkeakouluja siinä mielessä, että ammattikorkeakoulujen menestyminen pakottaa ne kehittämään opetustaan ja luomaan tiiviimpiä suhteita työelämään (Lampinen 1994, 420; Nieminen &

Ahola 2003, 149). Akateeminen imu siis vetää ammattikorkeakouluja tutkimuksen suuntaan ja markkinavetovoima puolestaan saa yliopistot tähyämään soveltavan tutkimuksen ja alueellisen kehittämistoiminnan suuntaan.

Jos yliopistot pystyvät vastustamaan markkinoiden vetovoimaa ja pysymään akateemisessa, perustutkimusta painottavassa tehtävässään, ja jos ammattikorkeakoulut pitäytyvät ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon nykyisessä työelämälähtöisessä mallissa eivätkä lähde haikailemaan tutkimussuuntautuneiden, yliopistojen maisteriohjelmiin linkittyvien perustutkintojen taikka edellä mainittujen ammatillisten tohtoritutkintojen perään, myös duaalimallin säilyminen on todennäköistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi sektoreiden nykyisiä statuseroja ja niiden negatiivisia vaikutuksia voitaisi samalla lieventää (Ahola 2006b).

Jos kuitenkin käy niin, että ammattikorkeakoulut ajautuvat tai antautuvat akateemiseen imuun, ja jos yliopistot käyttävät markkinoiden vetovoimaa kilpailussa ammattikorkeakoulujen kanssa, on todennäköistä, että sektorit alkavat muistuttaa yhä enemmän toisiaan. Tämä on juuri se "yleiseurooppalainen kehitys", johon esimerkiksi selvitysmies Liljander (2004) viittaa. Molemmat korkeakoulutuksen sektorit antavat sekä ammatillisesti että akateemisesti orientoituneita ensimmäisen syklin tutkintoja, ja sen jälkeen opiskelijat voivat koulutus- ja ammattipreferenssiensä mukaisesti valita joko akateemisesti orientoituneita taikka ammatillisia maisteriohjelmiä.

Keskustelussa esiintyneitä korkeakoulumalleja on hahmoteltu oheisessa kuviossa. Alkuperäisessä duaalimallissa ammattikorkeakouluista valmistuneet menevät pääasiassa työmarkkinoille. Heidän normaalit jatkoväylänsä ovat erikoistumisopinnot, täydennyskoulutus sekä akateemisista opinnoista kiinnostuneille yliopisto. Toinen kaavio kuvaa edellä mainittua eurooppalaista kehityskulkua. Viimeinen kaavio taas havainnollistaa sitä binääripelkoa, jossa ammattikorkeakoulut näkevät itsensä yhä enenevässä määrin yliopistojen toisen syklin tutkintoihin johtavina oppilaitoksina.

Viimeksi mainittu malli liittyy myös siihen keskusteluissa vähemmälle huomiolle jääneeseen näkökantaan, että Bolognan prosessi ja kaksiportaiseen tutkintojärjestelmään siirtyminen olisi tarjonnut yhden varteenotettavan keinon yrittää ratkaista korkeakoulutuksen sektoriongelma (Nieminen & Ahola 2003, 150; vrt. Ahola & Mesikämmen 2003, 226). Tässä mallissa ensimmäisen syklin kandidittutkinto olisi koko korkeakoulusektorin yhteinen perustutkinto, johon voisi olla myös nykyistä yksinkertaisempi ja kevyempi valintamenettely. Maisteriopintojen seula taas olisi nykyistä tiukempi, mutta kandidin perustutkinnon suorittaneilla olisi samalla nykyistä joustavampi mahdollisuus valita erilaisia maisteriohjelmia. Opetusministeriö ei kuitenkaan lämmennyt tämän kaltaisille kaavailuille, ja yliopistopuolen tutkinnonuudistus toteutettiin taas kerran suomalaisittain omintakeisesti myöntämällä kaikille opiskeluoikeus maisterin tutkintoon saakka. Mitä vaikutuksia tällä on, nähdään, kun syyslukukaudella 2005 aloittaneen ensimmäisen Bologna-sukupolven pitäisi tänä keväänä saavuttaa kandidatin tutkinnon rajapyykki (Ahola 2006c).

Lopuksi voidaan viitata suomalaisen ammattikorkeakoulun jos ei nyt isän niin ainakin kummisedän Osmo Lampisen vuonna 1995 esittämään teesiin: *Tämänhetkisen tiedon varassa voitaneen asettaa tavoitteeksi, että ammattikorkeakoulut säilyttäisivät rakenteensa ainakin yhden sukupolven ajan* (Lampinen 1995, 24). Jos sukupolven silmämääränä pidetään 30 vuotta, saa duaalimalli vielä tovin porskuttaa. Täytyy kuitenkin muistaa, että jo parin vuoden päästä tulee se rajapyykki, jossa Euroopan pitäisi Lissabonin tavoitteiden mukaan olla maailman tehokkain tietoon perustuvat talousmahti.

Kun tämän projektin tulokset realisoituvat, voi meillä olla edessä Bolognan poloneesi osa 2: kuka tanssii tähtien kanssa?

Viitteet:

Ahola, S. 2006a. Bolognan juna ja junan ohjaus, eli voiko kehitystä suistaa raiteiltaan. T. Aarrevaara & J. Herranen (toim). Mikä meitä ohjaa. Artikkelikokoelma Jyväskylässä 5.-6.9.2005 järjestetystä korkeakoulutuksen tutkimuksen IX symposiumista. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 65–83.

Ahola, S. 2006b. From "Different but Equal" to "Equal but Different". Finnish AMKs in the Bologna Process. Higher Education Policy 19, (2), 173–186.

Ahola. 2006c. S. Towards the Bachelor Landmark: first year students' expectations and experiences concerning the new degree structure in Finland. Paper presented in the 28th Annual EAIR Forum. Rome 30 August – 1 September 2006.

Ahola, S. & Mesikämmen, J. 2003. The Bologna Process – Ongoing and Unavoidable? Higher Education in Europe 28 (2), 217–227

Dill, D. et al. 2006. PhD Training and the Knowledge-Based Society. An Evaluation of Doctoral Education in Finland. Finnish Higher Education Evaluation Council.
<http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_106.pdf> 10.4.2008

Jonge J. & Berger, J 2006. OECD Thematic Review of Higher Education – The Netherlands.
<<http://www.oecd.org/dataoecd/39/18/37411491.pdf>> 10.4.2008

KESU 2007. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. Kehittämissuunnitelma.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/a_siakirjat/kesu_2012_fi.pdf> 8.4.2008

Lampinen, O. 1994. Suomalaisen ammattikorkeakoulun doktriini. Kasvatus 25 (4), 416–422.

Lampinen, O. 2000. Ammattikorkeakoulujen tulevaisuuden näkymät. Teoksessa M. V. Volanen (toim.) Kokeiluista reformeiksi. Tuloksia ja johtopäätöksiä nuorisoasteen koulutuskokeiluista ja ammattikorkeakoulureformista. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto, 125–131.

Lampinen, O. & Savola, M. 1995. Ammattikorkeakoulujen syntyvaiheet Suomessa. Teoksessa O. Lampinen (toim.) Ammattikorkeakoulut - vaihtoehto yliopistolle. Gaudeamus, Helsinki, 26–80.

Luopajarvi, T. 2008. Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot. Kelpoisuus, nykytila ja kehittämistarpeet. Esitelmä valtakunnallisessa ylempien ammattikorkeakoulututkinnon foorumissa. Finlandia-talo 10.3.2008.

Norwegian Ministry of Education 2005. OECD Thematic Review of Tertiary Education. Country Background Report for Norway. <<http://www.oecd.org/dataoecd/22/55/35585126.pdf>> 10.4.2008

Pratt, J. et al. 2004. Equal but Different. An evaluation of the Postgraduate Polytechnic Experiment in Finland. Final Report. Finnish Higher Education Evaluation Council 11/2004. <http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_1104.pdf> 10.4.2008

Pyökäri, A.-M. & Huttu, K. 2003. Profilointia vai akateemista imua. Teoksessa E. Okkonen (toim.) Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – lähtökohdat ja haasteet. Hämeen Ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna, 58–62.

Rauhala, P. 2004. Ammattikorkeakoulujen tutkimustoiminta ja rakenteet. Korkeakoulutieto 3, 16–21.

Rauhala, P. 2007. Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen korkeakoulupoliittinen rooli. Teoksessa J. Levonen (toim.) Ylempi ammattikorkeakoulututkinto – työelämäläheistä asiantuntemusta kehittämässä. HAMKin julkaisuja 1/2007. Hämeenlinnan ammattikorkeakoulu, 21–28.